

Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Dincolo de PIB – indicatori ai dezvoltării durabile”

(2009/C 100/09)

La 16 și 17 ianuarie 2008, în conformitate cu articolul 29 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, Comitetul Economic și Social European a hotărât să elaboreze un aviz din proprie inițiativă pe tema

Dincolo de PIB – indicatori ai dezvoltării durabile (aviz din proprie inițiativă).

Secțiunea pentru agricultură, dezvoltare rurală și protecția mediului (în cazul de față Observatorul dezvoltării durabile), însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 8 octombrie 2008. Raportor: dl SIECKER.

În cea de-a ...-a sesiune plenară, care a avut loc la 22 și 23 octombrie 2008, (ședința din 22 octombrie 2008), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 114 voturi pentru, 2 voturi împotriva și 8 abțineri.

1. Concluzii și recomandări

1.1 PIB-ul reprezintă un important indicator al creșterii economice, dar ca instrument de orientare a politicilor nu reușește să fie pe măsura provocărilor secolului XXI. Pentru aceasta este nevoie de elaborarea altor indicatori suplimentari. Acestea sunt concluziile Conferinței „Dincolo de PIB”, organizată de Comisia Europeană la 19 și 20 noiembrie 2007 în Bruxelles, și ale Conferinței „Un adevăr confortabil”, organizată la Tilburg, la 10 ianuarie 2008.

1.2 PIB-ul poate fi considerat un bun ergometru al economiei, indicând cât de mare este efortul cu care câștigăm bani, indiferent dacă rezultatul înseamnă produse și servicii utile sau dacă aceasta provoacă daune omului și mediului. Important ar fi însă mai ales un altimetru, care să indice cât de departe suntem încă de o economie durabilă și solidară.

1.3 Dat fiind că este vorba de două lucruri diferite – durabilitate și bunăstare – este nevoie, de fapt, de două altimetre. Durabilitatea se referă la o lume sănătoasă, acum și în viitor, la solidaritatea dintre generații și reprezintă o condiție, în timp ce bunăstarea se referă la dezvoltarea socială și este o variabilă-țintă. În cazul durabilității, este suficient să se asigure continuarea unui mod de viață pe termen lung, la nivel mondial. Dacă această condiție este îndeplinită, nu este nevoie să se urmărească și mai multă durabilitate. Situația bunăstării este diferită: o mai mare bunăstare este totdeauna preferabilă unei mai mici bunăstări, ca atare strădania pentru mai multă bunăstare este rațională.

1.4 Există un indicator pentru măsurarea durabilității și a evoluției acesteia și anume amprenta ecologică care, în ciuda neajunsurilor sale, reprezintă cel mai bun indicator global disponibil de evaluare a dezvoltării durabile în domeniul mediului.

1.5 Amprenta ecologică reprezintă unul din puținele instrumente de comunicare excelente – dacă nu singurul – care țin seama de impactul ambiental al consumului nostru și al modelelor noastre de producție (importuri și exporturi) asupra celorlalte țări. Acest instrument poate fi cizelat prin utilizare și înlocuit, în măsura în care în viitor va deveni disponibil unul mai bun.

1.6 Elaborarea unui indicator pentru dezvoltarea socială reprezintă o provocare, pentru că acesta trebuie să măsoare diferitele aspecte ale calității existenței într-un mod cât se poate de realist. Prezentul aviz se limitează la un astfel de indicator al calității vieții, dat fiind că un asemenea instrument – care să mai și funcționeze – (încă) nu există.

1.7 Un indicator al calității existenței, utilizabil în practică și fiabil din punct de vedere științific, atinge domenii ale vieții considerate, în general, ca fiind esențiale pentru calitatea existenței și răspunde următoarelor criterii:

- este compus din factori obiectivi, care determină capacitățile persoanelor;
- este sensibil la influența politicilor;
- furnizează date actuale;
- favorizează comparația între țări;
- favorizează comparația în timp;
- este ușor de înțeles pentru marele public.

1.8 Următoarele șase domenii sunt considerate în general ca vitale pentru calitatea vieții:

- integritatea fizică și sănătatea;
- bunăstarea materială;

- accesul la servicii sociale;
- participarea socială și integrarea imigranților;
- timpul liber;
- calitatea mediului ambiant.

Statele membre ale UE dispun de datele de bază necesare pentru a măsura dezvoltarea din aceste domenii. Cu toate acestea, este încă necesară rafinarea acestor date (frecvență, colectare, prelucrare).

1.9 Indicatorul descris în cele ce urmează nu este perfect. Acesta nu trebuie privit ca un model, ci ca o contribuție în ampla discuție referitoare la acest subiect. Măsurarea reprezintă un proces dinamic, prin care sunt măsurate schimbările din societate. Schimbările pot, la rândul lor, să determine nevoia unor indicatori diferiți sau mai elaborați. Definierea unui indicator reprezintă, de asemenea, un proces dinamic și trebuie să fie urmarea unei dezbateri și a unei discuții, așa cum este cazul oricărei societăți democratice.

1.10 Prin adoptarea unei noi strategii, care să nu se bazeze exclusiv pe creștere economică, ci și pe factori sociali și de mediu, se poate ajunge la o economie mai durabilă și mai solidară. Nu este vorba de un proiect pe termen scurt, dat fiind că este prea vast pentru așa ceva. Pentru a nu pierde din vedere fezabilitatea, ambițiile trebuie limitate la statele membre ale UE, și eventual extinse la statele candidate Croația și Turcia și la țările cu o dezvoltare economică comparabilă, precum Statele Unite, Canada, Australia, Noua Zeelandă și Japonia. Diferențele enorme de dezvoltare economică fac imposibilă elaborarea unui singur instrument care să măsoare și să facă inteligibile, în funcție de aceiași parametri, evoluțiile din statele dezvoltate, cât și din cele în curs de dezvoltare.

2. Limitele PIB-ului

2.1 Fericirea reprezintă scopul ultim al tuturor oamenilor. Sarcina principală a autorităților este crearea condițiilor în care fiecare cetățean să aibă condițiile optime pentru a putea să-și caute fericirea. Aceasta înseamnă că autoritățile trebuie să ia în permanență pulsul societății, pentru a putea strânge informațiile referitoare la starea acesteia. A măsura înseamnă a ști; încercarea de remediere are șanse doar dacă se cunoaște motivul unei insatisfacții și cauza apariției acesteia.

2.2 În prezent, instrumentul de măsură utilizat cel mai adesea de autorități pentru cartografierea situației unei societăți este produsul intern brut (PIB). PIB-ul ca instrument de măsură a fost introdus în secolul trecut, după marea depresiune și cel de-al doilea război mondial care i-a urmat. Pentru factorii de decizie, acesta reprezintă indicatorul esențial, dacă nu singurul, pentru măsurarea în special a performanțelor și activităților economice și este bazat pe un sistem internațional acceptat de conturi naționale, întocmite după aceeași procedură uniformă. În plus, totul este convertit într-o aceeași unică unitate de măsură: banul. Din acest motiv, PIB-ul este un mijloc bun de comparație pe plan internațional.

2.3 În același timp, Produsul Intern Brut nu spune nimic despre bunăstarea (fericirea) oamenilor sau despre cât de durabilă este dezvoltarea societății. PIB-ul pe locuitor în Statele Unite este unul dintre cele mai mari din lume, dar aceasta nu înseamnă că americanii sunt mai fericiți decât locuitorii altor țări; în același timp, nu ne spune prea multe despre caracterul durabil al societății americane. La nivel mondial, este adevărat că PIB-ul pe locuitor este superior nivelului de acum 60 de ani, dar aceasta nu a determinat neapărat un nivel superior de fericire, dat fiind că, cu excepția lamentației generale că înainte era mai bine, un număr record de 900 de milioane de oameni suferă, în anul 2008, de foame. Și un om căruia îi este foame nu este în nici un caz fericit.

2.4 Evoluțiile actuale ale societății și raporturile economice existente diferă în mod fundamental de situația de la mijlocul secolului trecut. Mai ales în țările dezvoltate se face din ce în ce mai simțită nevoia de măsurare a unor elemente care nu sunt rezultatul unor tranzacții de piață sau al unor procese economice formale. Multe dintre aceste elemente și nevoi nu sunt destul sau nu sunt deloc luate în considerare în calcularea PIB-ului.

2.5 Un PIB în creștere poate ascunde o pierdere însemnată de prosperitate și de bunăstare. În cazul în care, de exemplu, o țară ar decide să-și taie toate pădurile, să vândă lemnul și să-și trimită copiii la muncă în loc de a-i trimite la școală, acest lucru ar influența în mod pozitiv PIB-ul, dat fiind că cifrele creșterii economice ar reda o mai mare prosperitate materială. Dar creșterea în speță nu ar fi absolut deloc durabilă, iar oamenii – mai ales copiii – nu ar deveni, astfel, (mai) fericiți.

2.6 Catastrofele naturale și politice pot avea de asemenea un efect pozitiv asupra PIB-ului. Uraganul Katrina a reprezentat o binefacere pentru PIB-ul Louisianei, date fiind remarcabilele eforturi și activități economice care au trebuit să fie depuse pentru reconstrucție. Același lucru este valabil și pentru PIB-ul unui număr de țări asiatice și africane, după tsunami, și pentru PIB-ul aproape tuturor economiilor europene din perioada de după cel de-al doilea război mondial. În afara faptului că – pentru a folosi un eufemism – nu fiecare a participat în mod proporțional la sporirea acestei prosperități, aceste catastrofe nu au contribuit în mod special la îmbunătățirea bunăstării populației sau la consolidarea caracterului durabil al societății.

2.7 Dar și alte exemple, mai puțin extreme, arată că PIB-ul, ca instrument de măsură, nu mai este adecvat. O mai mare prosperitate materială determină o creștere a vânzărilor de automobile și, prin urmare, construirea de noi drumuri. Aceasta determină o creștere a numărului de accidente, costuri mai mari (înlocuirea/repararea autovehiculelor, costurile asistenței medicale acordate răniților/invalizilor, prime de asigurare mai mari). În plus, trebuie amintite și alte consecințe, precum comercializarea armelor și vânzarea de antidepresive copiilor. Toate acestea determină o creștere a PIB-ului, dar nu contribuie la apropierea de obiectivul ultim al oamenilor, care este fericirea, cu excepția, poate, a câtorva indivizi, care își câștigă existența exercitând astfel de activități.

2.8 Predominanța PIB-ului transpune mai ales în momentele în care acesta scade: atunci izbucnește panica. Aceasta nu se justifică întotdeauna. PIB-ul poate scădea și ca urmare a unei evoluții pozitive. Să presupunem că mâine toată lumea își înlocuiește becurile obișnuite cu becuri cu leduri: este adevărat că se va înregistra o importantă cheltuială unică pentru aceste noi becuri, dar aceasta va conduce în același timp la o scădere structurală substanțială a consumului de energie – și, prin urmare, a PIB-ului – dat fiind că noile becuri nu folosesc decât o mică parte din electricitatea de care au nevoie becurile obișnuite.

2.9 Prin urmare, PIB-ul este un bun indicator de măsurare a performanțelor economice, dar nu există o legătură directă între creșterea economică și progresele înregistrate în alte domenii ale societății. Pentru a completa tabloul, sunt necesari, de asemenea, indicatori care să descrie dezvoltarea din alte unghiuri, cum sunt mai ales aspectele sociale și ambientale.

3. Alți indicatori utili

3.1 Discuția referitoare la necesitatea unor alte instrumente de măsură, pe lângă cel al PIB-ului, are loc pe mai multe planuri în același timp. Astfel, pe lângă Conferința „Dincolo de PIB” a Comisiei Europene, organizată în 19 și 20 noiembrie 2007, la Bruxelles⁽¹⁾, a avut loc la Universitatea din Tilburg Conferința „Een comfortabele waarheid” (*Un adevăr confortabil*)⁽²⁾, la 10 ianuarie 2008. Există o paralelă clară între rezultatele celor două conferințe, care au accentuat necesitatea altor indicatori descriptivi, în afara creșterii economice. PIB-ul poate fi considerat un bun ergometru al economiei, indicând cât de mare este efortul cu care câștigăm bani, indiferent dacă aceasta produce produse și servicii utile sau dacă provoacă daune omului și mediului. Ar fi însă importante mai ales niște altimetre care să indice cât de departe suntem încă de o economie durabilă și solidară. La puțin timp după introducerea PIB-ului, unii economiști renumiți, precum Samuelson⁽³⁾, au

pledat pentru introducerea în PIB a unor elemente non-materiale, cum ar fi mediul și valori naturale, pentru a lărgi sfera PIB-ului la alte aspecte decât cele pur economice. Aceste tentative nu au reușit însă să determine acceptarea unei versiuni adaptate a PIB-ului, ceea ce a făcut ca PIB-ul clasic să rămână predominant până în prezent. Câțiva oameni de știință s-au ocupat în mod asiduă de acest subiect, iar în cele ce urmează prezentăm pe scurt câteva dintre ideile lor.

3.2 Profesorul britanic de economia muncii, **Richard Layard** constată în cartea sa *Happiness („Fericirea”)*⁽⁴⁾, că omul occidental nu a reușit în ultimii 50 de ani să fie mai fericit, în ciuda unei prosperități materiale mult sporite. Potrivit lui Layard, cauza trebuie căutată în enorma concurență dintre oameni, dat fiind că fiecare are ambiția de a câștiga mai mult decât toți ceilalți. Această fixație unilaterală a determinat un regres în unele domenii care sunt mai importante pentru fericirea oamenilor: stabilitatea familiei, plăcerea de a munci și relații bune cu prietenii și cu comunitatea. Astfel rezultă din statisticile referitoare la numărul din ce în ce mai mare de divorțuri, la creșterea stresului la locul de muncă și a criminalității. Pentru restaurarea echilibrului, accentul trebuie să cadă mai mult pe egalitatea în posibilitatea de a câștiga venituri, decât pe egalitatea în venituri.

3.3 În teoria sa privind economia bunăstării, economistul indian **Amartya Sen**⁽⁵⁾ insistă asupra faptului că prosperitatea nu se referă la bunuri, ci la activitățile pentru care aceste bunuri sunt dobândite. Veniturile oferă indivizilor posibilitatea desfășurării unor activități și, astfel, posibilitatea de a se împlini. Aceste posibilități – pe care dl Sen le numește *capacități* – depind și de factori precum sănătatea și durata vieții. Informațiile referitoare la rata mortalității sunt importante în special în țările în curs de dezvoltare, dat fiind că acestea reprezintă indicatori potriviți pentru a descrie inegalitățile sociale și calitatea vieții.

3.4 În cea mai recentă carte a sa, intitulată *Frontierele justiției* (*Frontiers of Justice*), filozoful american **Martha Nussbaum**⁽⁶⁾ schițează zece drepturi sociale minime, esențiale pentru o viață demnă. O societate care nu poate garanta cetățenilor proprii un nivel acceptabil al drepturilor și libertăților nu își îndeplinește, în opinia autoarei, misiunea și nu este cu adevărat dreaptă. În mod concret, este vorba despre posibilitatea de a duce o viață umană și de durată normală, de a fi sănătos, de a se putea deplasa după bunul plac, de a-și folosi cugetul, de a se atașa de lucruri și de semenii, de a-și făuri o concepție despre bine, de a trăi cu și pentru alții fără nicio formă de discriminare, de a trăi preocupându-se de animale și natură, de a râde și a se juca, de a participa la opțiuni politice și a putea dobândi proprietăți. Această listă nu este absolută și poate fi extinsă.

(1) <http://www.beyond-gdp.eu>

(2) www.economischegroei.net

(3) P. Samuelson, *Evaluation of real national income* (Evaluarea venitului național real), *Oxford Economic Papers*, 1950, 2, p. 1-29.

(4) R. Layard, *Happiness: lessons from a new science*, Penguin Books, 2005.

(5) A. Sen, *Commodities and capabilities*, Amsterdam North Holland, 1985.

(6) M. Nussbaum, *Frontiers of justice*, Harvard University Press, 2005.

4. Alți indicatori

4.1 În afară de PIB, există diferite inițiative care permit măsurarea altor elemente importante pentru a înțelege starea în care se găsește o societate. În cele ce urmează prezentăm în scop orientativ o scurtă descriere și prezentare a patru indicatori folosiți în acest domeniu. S-ar putea cita și alte exemple, precum inițiativa Consiliului federal pentru dezvoltare durabilă din Belgia ⁽¹⁾, indicele canadian al calității vieții (CIW) ⁽²⁾, Fericirea națională brută în Bhutan ⁽³⁾, inițiativa QUARS din Italia ⁽⁴⁾, Comisia Stiglitz din Franța ⁽⁵⁾, proiectul OECD ⁽⁶⁾ la nivel mondial pentru măsurarea progresului, precum și datele relevante disponibile la Eurofound ⁽⁷⁾. Lipsa de spațiu ne împiedică să le menționăm pe toate aici.

4.2 **Indicele de dezvoltare umană** (*Human Development Index - IDH*) ⁽⁸⁾ este un indicator folosit pentru măsurarea progresului societății și al grupurilor care o compun. Această metodă este folosită începând cu 1993 de către Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (*United Nations Development Programme - PNUD*) pentru redactarea unui raport anual referitor la situația fiecărei țări. Pe lângă venit, sunt luate în considerație și speranța de viață, rata alfabetizării și nivelul de educație. Începând cu 1977 este publicat, de asemenea, un Indice al sărăciei umane (*Human Poverty Index*) ⁽⁹⁾, care ia în considerație accesul la educație, la o alimentație sigură și apă potabilă, precum și accesul la asistență medicală. IDH se bazează și pe teoriile dlui Sen. Acest indice este operant în țările în curs de dezvoltare, dar este mai puțin adecvat pentru evaluarea progreselor din țările dezvoltate.

4.3 Noțiunea de **amprentă ecologică** ⁽¹⁰⁾ pleacă de la premisa posibilității de a exprima consumul în termeni de suprafață necesară producției resurselor consumate astfel. Aceasta face posibilă comparația impactului ambiental al diferitelor comportamente ale consumatorilor (stiluri de viață) sau a diferitelor grupe de populație (țări). La scară mondială, suprafața disponibilă pentru satisfacerea consumului individual este de 1,8 hectare pământ productiv pe locuitor. În prezent, la nivel mondial sunt utilizate 2,2 hectare pe persoană, prin urmare oamenii sunt pe cale să epuizeze în ritm rapid rezervele planetei. Diferențele sunt însă enorme: în Statele Unite, amprenta ecologică medie reprezintă 9,6 hectare pe cap de locuitor, în schimb ea reprezentând 0,5 hectare în Bangladesh. Aceste probleme se vor acutiza dacă nu sunt schimbate strategiile. Date fiind eroziunea, deșertificarea și creșterea demografică, terenurile productive se împuținează din ce în ce mai mult și totodată trebuie împărțite la un număr din ce în ce mai mare de oameni, iar pe de altă parte crește cererea, fiindcă o prosperitate mai mare determină creșterea consumului. Amprenta ecologică reprezintă un bun indicator pentru

măsurarea dezvoltării durabile, dar ea nu ne oferă nicio informație despre bunăstarea indivizilor.

4.4 **Indicele condițiilor de viață** ⁽¹¹⁾ descrie și analizează în mod sistematic condițiile de viață ale populației olandeze și este numit și *stare socială a Olandei* (*Sociale Staat van Nederland - SSN*). SSN descrie evoluția condițiilor de viață de-a lungul unei perioade de aproximativ 10 ani. Temele analizate sunt veniturile, munca, învățământul, sănătatea, petrecerea timpului liber, mobilitatea, criminalitatea, locuința și habitatul. Ca supliment la capitolele sectoriale este folosit și un indice recapitulativ al condițiilor de viață. Sunt prezentate, de asemenea, date referitoare la opinia publică despre politică și autorități. Rezultatele cercetărilor sunt publicate o dată la doi ani de către Biroul olandez de planificare socio-culturală (*Nederlandse Social Cultureel Planbureau*). Indicele condițiilor de viață nu s-a impus niciodată în Olanda, în primul rând pentru că este un fel de ghiveci de elemente diverse și de aceea nu oferă o imagine fiabilă și consistentă a bunăstării generale.

4.5 De mai bine de 30 de ani, profesorul Ruut Veenhoven, de la Universitatea Erasmus din Rotterdam, face cercetări asupra sentimentului de fericire la nivel mondial. În baza sa de date despre fericire (*World Database of Happiness*) ⁽¹²⁾ conchide că banii și fericirea se află într-o corelație extrem de slabă. Se poate observa o creștere pasageră a fericirii la oamenii care primesc mai mulți bani, fericire care nu ține mai mult de un an. În general, senzația de fericire este mai profundă la persoanele care pot dispune mai mult de timpul lor și de posibilitatea de alegere. De altfel, autorul face, ca și Layard, o distincție clară din această perspectivă între țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare. O creștere a veniturilor în țările din urmă generează un sentiment de fericire mai intens și mai durabil decât în țările dezvoltate. Această diferență dispăre în momentul în care PIB-ul pe cap de locuitor depășește un prag situat între 20 000 și 25 000 USD. Dezavantajul acestei baze de date constă în faptul că diferențele dintre preferințele individuale pot interveni ca factor în măsurarea senzației de fericire. Mai mult, strategiile autorităților publice nu sunt prea sensibile la senzația de fericire.

5. Aplicații posibile

5.1 În mare, există două posibilități de a pune capăt predominanței PIB-ului în politica socio-economică. Prima este elaborarea unei serii de alți indicatori, care să completeze PIB-ul în materie de (aspectele legate de) durabilitate și bunăstare și care ar trebui să aibă aceeași importanță ca acesta în elaborarea politicilor. A doua soluție constă în înlocuirea PIB-ului printr-un nou indicator global, care să integreze toate elementele relevante ale durabilității și bunăstării. Acest nou indicator ar trebui să devină un indicator-cheie al politicii socio-economice.

⁽¹⁾ <http://www.developpementdurable.be/>

⁽²⁾ www.statcan.ca

⁽³⁾ <http://www.bhutanstudies.org.bt/>

⁽⁴⁾ <http://www.sbilanciamoci.org/>

⁽⁵⁾ <http://stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>

⁽⁶⁾ <http://www.oecd.org/statsportal>

⁽⁷⁾ <http://www.eurofound.europa.eu/>

⁽⁸⁾ <http://www.eurofound.europa.eu/>

⁽⁹⁾ <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

⁽¹⁰⁾ <http://www.footprintnetwork.org>

⁽¹¹⁾ <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>

⁽¹²⁾ <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/>

5.2 Prima posibilitate – o serie de alți indicatori, complementari PIB-ului – este deja realitate, dar nu este operantă. Există mulți indicatori care permit măsurarea diverselor aspecte ale durabilității și a bunăstării: indicatorii referitori la democrație, fericire și satisfacție în viață, la sănătate, nivel de instruire și de cultură, la libertatea de exprimare, la criminalitate, la calitatea mediului înconjurător, la emisiile de CO₂, amprenta ecologică etc. Cu toate acestea, indicatorii prezentați mai sus nu se bucură de același interes ca PIB-ul, care este considerat încă drept indicatorul cel mai cuprinzător și mai puțin contestat al bunăstării noastre.

5.3 A doua posibilitate, cea a unui indicator global care să înlocuiască PIB-ul, nu excelează prin simplitate, dat fiind că este vorba de două lucruri total diferite: durabilitate și bunăstare. Durabilitatea reprezintă o premisă, iar bunăstarea este o țintă variabilă. În cazul durabilității, este suficient să se asigure continuarea unui mod de viață pe termen lung, la nivel mondial. Dacă această condiție este îndeplinită, nu este nevoie să se urmărească și mai multă durabilitate. Situația bunăstării este diferită: o mai mare bunăstare este totdeauna preferabilă unei mai mici bunăstări, ca atare strădania pentru mai multă bunăstare este rațională.

5.4 Dat fiind că gruparea sub același numitor comun a acestor două elemente nu este o întreprindere ușoară, se profilează o a treia posibilitate, și anume utilizarea a doi indicatori complementari PIB-ului. Unul este durabilitatea, iar celălalt măsoară calitatea vieții. Există un indicator pentru măsurarea durabilității și a evoluției acesteia, anume amprenta ecologică care, în ciuda neajunsurilor sale, reprezintă cel mai bun indicator global disponibil de evaluare a dezvoltării durabile în domeniul mediului. Amprenta ecologică reprezintă unul din puținele instrumente de comunicare excelente – dacă nu singurul – care țin seama de impactul ambiental al consumului nostru și al modelelor noastre de producție (importuri și exporturi) asupra celorlalte țări. Acest instrument poate fi cizelat prin utilizare și înlocuit, în măsura în care în viitor va deveni disponibil unul mai bun. Nu există un indicator funcțional pentru dezvoltarea socială care să măsoare diferitele aspecte ale calității vieții astfel încât să ofere o imagine realistă. Acest aviz este consacrat doar unui astfel de indicator, cel al calității vieții.

6. Indicatorul calității vieții

6.1 Un indicator utilizabil în practică și fiabil din punct de vedere științific atinge domenii ale vieții considerate în general ca fiind esențiale pentru calitatea existenței și răspunde următoarelor criterii:

- este compus din factori obiectivi, care determină capacitățile/aptitudinile persoanelor;
- este sensibil la influența politicilor;

- furnizează date actuale;
- favorizează comparația între țări;
- favorizează comparația în timp;
- este ușor de înțeles pentru marele public.

6.2 Domeniile vieții considerate în interiorul UE drept cruciale pentru calitatea vieții și care îndeplinesc aceste criterii sunt următoarele:

- **integritate fizică și sănătate.** Acest indicator măsoară acea parte a populației care nu este împiedicată din punct de vedere fizic de factori „interni” (boli, handicapuri) sau „externi” (criminalitate sau închisoare) să funcționeze după cum dorește;
- **bunăstarea materială.** Este vorba de venitul standard mediu care este disponibil pentru cheltuieli și exprimat în puterea de cumpărare efectivă, cea mai bună unitate de măsură globală a puterii de cumpărare a cetățeanului mediu. Puterea de cumpărare din țări diferite devine comparabilă prin corecții de compensare a decalajelor dintre nivelurile de preț din aceste țări;
- **accesul la servicii publice.** Partea din PIB alocată serviciilor medicale, învățământului, transportului public, locuinței și culturii;
- **activitățile sociale.** Procentul populației cu vârsta între 20 și 65 de ani care efectuează o muncă remunerată, precum și procentajul populației de peste 20 de ani care efectuează o muncă voluntară. Un loc de muncă remunerat este considerat în general drept una din principalele forme de participare și de integrare socială. În plus, participarea la activități voluntare este importantă pentru menținerea a numeroase varietăți de structuri sociale, ceea ce permite temperarea dominanței elementului economic. Dat fiind că oamenii sunt din ce în ce mai mobili, este important ca imigranții să fie bineveniți și să fie sprijiniți să se integreze din punct de vedere cultural și social în comunitățile existente;
- **petrecerea timpului liber.** Numărul mediu de ore de timp liber de care dispune populația cu vârsta cuprinsă între 20 și 65 de ani și care nu sunt alocate învățământului sau activităților remunerate sau nu (inclusiv timpul petrecut în călătorii, activități domestice și activitățile de asistență acordată altor persoane). În acest context, timpul liber care este consecința unui șomaj nedorit trebuie scăzut din calcule. În afara unui loc de muncă remunerat, este foarte important să poți dispune de suficient timp liber, pentru a avea posibilitatea de a-ți organiza viața așa cum îți dorești;

— **calitatea mediului ambiant.** Procentul reprezentat de zonele naturale în raport cu ansamblul suprafeței teritoriului național + procentul populației care nu este expusă poluării aerului. În acest caz nu este vorba de contribuția pe care natura și mediul o pot aduce la durabilitatea dezvoltării socio-economice (unde amprenta ecologică este un indicator relevant), ci de calitatea vieții cetățenilor. Prin urmare, indicatorul se limitează la două aspecte ale naturii și mediului pe care cetățenii le pot întâlni nemijlocit, în mod pozitiv sau negativ.

6.3 Aceste șase domenii sunt evaluate utilizându-se mai multe unități. Pentru a putea cuprinde aceste evaluări într-un indicator global, acestea trebuie mai întâi să poată fi comparate. Metoda cea mai simplă (și mai eficientă) este calcularea unui rezultat standard (rezultatul Z), pentru fiecare indicator parțial și după o metodă statistică recunoscută și aplicată pe plan internațional: aceasta este o variabilă a cărei valoare medie este 0, iar abaterea standard este 1. În mare, acest lucru înseamnă că o treime din țări obțin un scor între 0 și + 1, altă treime se situează între 0 și - 1, o șesime se situează peste + 1 și o șesime sub - 1. Indicatorul global poate fi apoi calculat ca fiind media rezultatelor Z din cele șase domenii.

6.4 Pentru măsurarea schimbărilor în timp, nu este posibil ca rezultatele Z să fie calculate în fiecare an pe baza mediei și a abaterii standard din acel an. Aceasta ar însemna că media calității vieții ar fi în fiecare an prin definiție identică. Din această cauză, media și abaterea standard din primul an al utilizării indicatorului sunt folosite și pentru calcularea rezultatelor Z din anii următori. Dacă media unui an se situează peste media anului precedent, aceasta înseamnă o ameliorare efectivă a mediei calității vieții. Dacă, dimpotrivă, media unui an se situează sub media anului precedent, aceasta înseamnă o înrăutățire efectivă a mediei calității vieții.

6.5 Pentru marele public, care nu este obișnuit cu conceptele matematice folosite în domeniul statisticii, rezultatul acestui calcul are o semnificație minoră. Pentru a răspunde celui de-al șaselea criteriu (inteligibilitate pentru opinia publică), ar fi preferabilă elaborarea în fiecare an a unui clasament, astfel încât oricine să poată constata imediat rezultatele bune (sau negative) ale țării sale în raport cu alte țări sau în raport cu anul precedent. Astfel de clasamente sunt în general foarte sugestive și pot promova popularitatea instrumentului, stimulând puternic eforturile de îmbunătățire a calității vieții.

7. Pentru o politică mai echilibrată

7.1 Datele necesare cartografierii evoluției din aceste șase domenii sunt în general disponibile în statele membre ale UE, chiar dacă nu cu aceeași frecvență și de aceeași calitate. Rapoartele financiare și economice sunt utilizate în mod obișnuit de mult timp, iar informațiile referitoare la acestea sunt disponibile zilnic sub forma cursului bursier. Rapoartele privind mediul și calitatea vieții sunt relativ noi, iar informațiile

referitoare la acestea sunt mai puțin numeroase. Statisticile sociale și cele privind mediul au uneori doi sau trei ani vechime. Una din cele mai importante condiții care trebuie satisfăcută pentru a putea vorbi de un indicator complet și de calitate este coerența calității și disponibilității datelor. Dar baza este prezentă; în principiu, acest indicator poate fi elaborat destul de repede, dacă este încheiat un acord politic. Pe plan politic, un astfel de indicator poate fi interesant, prin potențialul de creștere superior celui prezentat de PIB, cel puțin în viitorul UE.

7.2 Măsurarea nu este suficientă, este nevoie și de utilizarea rezultatului în elaborarea politicilor de urmat. Secolul XXI ne confruntă cu unele probleme pentru care nu există încă o abordare verificată, dat fiind că acestea sunt relativ noi. Se impune o reacție rapidă, dat fiind că în absența soluțiilor structurale, resursele planetei vor fi epuizate. Prin adoptarea unei strategii care să nu se bazeze doar pe creșterea economică, ci și pe dezvoltarea durabilă pe plan economic (continuitatea activității economice), social (a crea oamenilor condițiile pentru un trai sănătos și pentru generarea unor venituri și garantarea unui nivel rezonabil de securitate socială persoanelor care nu dispun de capacitatea necesară) și ambiental (protecția biodiversității, adoptarea unui mod de producție durabil și a unui consum corespunzător) va fi posibilă găsirea unei soluții adecvate la unele probleme acute (ocuparea forței de muncă, persistența inegalității, educația, sărăcia, fenomenul migrației, fericirea, schimbările climatice, epuizarea resurselor mondiale).

7.3 Indicatorul descris în cele ce urmează nu este perfect. Acesta nu este prezentat ca un model, ci ca o contribuție la dezbaterile în curs asupra acestui subiect. Este posibil ca numărul domeniilor să trebuiască să crească sau criteriile cărora trebuie să li se supună domeniile să trebuiască rafinate. Un astfel de indicator nu va deveni niciodată definitiv. Măsurarea reprezintă un proces dinamic, astfel că sunt măsurate schimbările din societate. Schimbările pot, la rândul lor, să determine nevoia unor indicatori diferiți sau mai elaborați. Definirea unui indicator reprezintă, de asemenea, un proces dinamic și trebuie să fie urmarea unei dezbateri și a unei discuții, așa cum este cazul oricărei societăți democratice.

7.4 Nu este vorba de un proiect pe termen scurt, dat fiind că este prea vast pentru așa ceva. Pentru a se asigura fezabilitatea, este clar că ambițiile trebuie limitate la statele membre ale UE, adăugând eventual și statele candidate Croația și Turcia, precum și țările care prezintă un sistem politic și economic comparabil (Statele Unite, Canada, Australia, Noua Zeelandă și Japonia). Diferențele enorme în planul dezvoltării economice împiedică elaborarea unui instrument unic, care să compare calitatea vieții și în țările dezvoltate și în cele în curs de dezvoltare folosind aceeași unitate de măsură. Având în vedere asemănările dintre sistemele politice ale acestor țări, indicatorul parțial al libertăților democratice nu a fost luat în considerare ca un domeniu vital pentru calitatea existenței, dat fiind că este considerat drept o cucerire evidentă de țările din acest grup.

7.5 Strategiile care nu mai sunt influențate doar de purul interes al creșterii economice, ci și de factori sociali și ambientali pot determina opțiuni politice ameliorate și mai echilibrate și, ca atare, apariția unei economii mai durabile și mai solidare. Comitetul speră că va fi elaborată o declarație clară a Comisiei pe acest subiect, în raportul său privind progresele strategiei europene în favoarea dezvoltării durabile, care va fi publicat în iunie 2009. Model social european, așa cum a fost acesta definit într-un aviz anterior al Comitetului ⁽¹⁾, poate deveni modelul de urmat. Acest model poate determina apariția unui spațiu de prosperitate democratic, ecologic, competitiv și solidar, care să fie o zonă de integrare socială pentru toți cetățenii UE.

Bruxelles, 22 octombrie 2008.

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Mario SEPI

⁽¹⁾ JO C 309, 16.12.2006, p. 119.